

Хрест на горі

Степан Руданський

За Києвом, коло Дніпра,
Як сінь, синіє ліс дрімучий.
Під лісом тим їдна гора,
На нії хрест малий, блискучий.

Замерло все коло гори,
Жива душа туди не ходить,
Лиш ворон кряче без пори
Та звірина їдна заводить.

I

Назад тому за двісті літ
Гора миленько зеленіла;
І на горі, де хрест стоїть,
Колись хатинонька біліла.

Від хати рівно до води
Стояли сходки каміннії,
І коло сходок в два ряди
Шуміли липи молодії...

В кінці тих липів, над Дніпром,
Скала розбитая стояла,
А із-під неї джерелом
Вода погожа витікала.

В хатині жив старий рибак.
Він називався Лободою.
Но давніх літ то був козак,
Знакомий з Польщею, з Москвою.

Ходив не раз і за Дунай,
І туркові взнаки удався:
І там крутий його нагай
Над бісурманами звивався...

Багатий був старий рибак,
Доволі мався він усього,
Но то багатство все пустяк
Було для баби і для нього.

У них іще дочка була,
Дочка хороша Акелина.
Вона лиш тільки розцвіла
І була чари — не дівчина!..

Рум'яна, гарна на лиці,
Хороша, з чорними бровами,
Вона сушила молодців
Своїми ясними очами.

На кого очі навела —
Пропав спокій навіки, амінь!
Та от сама коса найшла
І зачепилася на камінь.

II

Врочисте святонько було
(Здається, було Миколая),
І от до церкви на село
Пішла дівчина молодая!..

Свічок у церкві без ліку,
В попа кадильниця курилась.
І Акелина при боку
Межи дівчатами молилась.

І задивились молодці,
Де та дівчинонька стояла.
А у дівчини на лиці
Згасала краса і згасала!..

І стала біла, як стіна,
Замовкла губа, не молилась,
Іще минута — і вона
Без сил на землю повалилась.

А як поглянула на світ —
І де вона, сама не знає!..
Над нею парубок стоїть
І снігом личко відтирає...

Хороший, гарний, молодий,
Смуглявий, з чорними очима!..
"Скажи мені, ти хто такий?" —
Його спиталася дівчина.

"Як хочеш знати, я Трохим", —
До неї парубок озвався
І з словом сим пропав, як дим,
І більш до неї не являвся.

І встала дівчина, якимось
До свого дому повернула.
Но з того часу вся чогось
Вона задумана була!..

III

Снується тихо ясна ніч,
Спливає місяць над горою,
І тисячі на небі свіч
Палахкотять над головою.

Погасло світло в Лободи,
І все тихенько коло хати.
Лиш на долині, край води,
Чогось дівчиноньку видати.

На камінь сперлася, стоїть,
Вона думу свою гадає,
Не дивиться на білий світ
І сумно-сумно промовляє:

"І ненька спить, і батько спить,
І все заснуло в полуночі!
Но сон миленький не морить
Мої заплакані очі.

Тяжка на серденьку печаль,
Сльозами личко обмиваю,
Чогось нема, чогось ми жаль...
Чого ж? Чого? Сама не знаю!..

Гіркі моїх шістнадцять літ,
Гірке моє, гірке кохання.
Я сумно дивлюся на світ
Від того рання до смеркання!..

Мене не бавить соловей,
Квітками рано не вбираюсь;
Від батька, неньки і людей
Я утікаю і ховаюсь.

Но легше ж мні хоть що-небудь,
Коли нікого я не бачу?!
Тугою тужить моя груди,
Сльозами я гіркими плачу!..

Трохиме милий! Ти спокій
Відняв від серця молодого!
Прийди ж, прийди ж на голос мій,
Прийди на голос серця мого!"

Но тут Трохим із-за плечей
Дає поклін свій Акеліні!..
Полились сльози із очей,
І стало весело дівчині!..

IV

Настав великдень. Знов Трохим
З своїми чорними очима!..
По службі божій щиро з ним
Поцілувалася дівчина.

І писанок, і крашанок —
Всього Трохиму надавала.
І з поликами рушничок
В зелені свята обіцяла.

І повернулася назад,
Рушник зачала вишивати,
І вишила, й зелених свят
Зачала дівчина чекати.

В зелені свята прибралась
На сватання, як на весілля:
Умилась, гарно заплелась,
Розсипала татарське зілля.

Чекає тільки старостів
І виглядає їх, як бога!
І от візок загуркотів
Коло новенького порога!..

Злізають живо старости,
Ведуть Трохима із собою.
І стали хармани плести
Перед багатим Лободою!..

І сплила мова, як вода,
І просять дочку за Трохима.
Тут як піднявся Лобода,
Як подививсь на них очима!

"То що?! На кпи берете нас?!
Ніби Трохима ми не знаєм?
Вертайтесь, люди, в добрий час!
За бахура дочки не маєм!.."

Набрались старости встиду,
Трохим нещасний похилився,
Ідуть із хати — й, на біду,
Гарбуз за ними покотився!..

V

Повіяв вітер — і шумить,
Шумить зелена дубина;
І край дубини тихо спить
Під туманом їдна долина.

На тій долині драбиняк,
І вогничок малий згасає,
А коло нього парубчак
Думу тяженькую гадає.

І тяжко-тяжко він здихнув,
Залився гіркою сльозою.
Свою він долю спом'янув
І розмовляє сам з собою:

"Ой доле, доле ти моя!
Чого ж я гірко так горюю?
Чого жию на світі я
І топчу землю сировую!..

Даремне йдуть мої літа,
Не виджу щастя за собою:
Я від колиски сирота
І піду в землю сиротою.

Гіркая доле ти моя!
Тебе я, доле, проклинаю!
Щасливі всі, їден лиш я
Не виджу щастя і не знаю.

Створив мене ти на біду,
Забув мене ти, сильний боже!
Но я такого ще найду,
Що і в біді мені допоможе!..

Піду удамся до чортяк!.."
І от на ноги ісхватився!..
Пройшла минута — й парубчак
На роздорожжі опинився!..

VI

І свиснув раз, і свиснув два.
Зірвався вітер з полуночі,
І зашуміла голова,
І порохом замело очі!..

І свиснув ще останній раз —
Із пекла куций показався:
"Чого зовеш, Трохиме, нас?" —
Він того парубка спитався.

Трохим від страху задрижав,
Та годі!.. Тра відповідати.
Ото він смілості добрав
І став до куцого казати:

"До тебе просьбу маю я.
Вчини мою останню волю,
Гіркая доленька моя,
Переміни мою недолю!.."

"Ти не журися!..— біс сказав. —
Для тебе все чинити мушу.
Но тра, щоб ти мні записав,
Як знаєш сам, і тіло, й душу..."

"Як тра, то тра! Но ти гляди:
Я терміну не назначаю.
Тоді по душу приходи,
Як свою смертію скончаю".

"Ну, на ж перо, папір і ніж, —
Говорить біс,— лихе з тобою!
Бери мізинця свого вріж
І напиши контракт зо мною!.."

І взяв Трохим і написав.
І куций гарно поклонився.
Узяв папірчик і пропав,
А той у корчмі опинився!..

VII

"Гей, старости! Сюди, сюди!.. —
Кричав Трохим перед корчмою, —
Буду женитись в Лободи
З його хорошою дочкою!.."

І старости самі ідуть —
Та все багаті, із чортами —
І вдосвіта його везуть
До Лободи за рушниками.

І от дістав, чого хотів,
Чого душа його бажала:
Прийняли добре старостів,
І рушники дівча подала.

Пройшла іще від того дня
Їдна щаслива неділя,
І позбиралася рідня
До Акеліни на весілля.

Заграла скрипка, тугий бас,
Бренчасте решето, цимбали;
І молоду в веселий час
Дівки до шлюбу убирали...

І от до церкви повели,
І руки їм перев'язали,
Навкруг престолу обвели,
І їх навічно обвінчали.

Від сього дня Трохим зачав
У Лободи хазяювати
І що задумав-загадав —
То куций мусив виповняти.

VIII

Прийшла весна; пішла вода,
І недалеко під горою
Втонув старенький Лобода.
А баба згинула зимою...

Остався лиш їден Трохим
Да молодая Акеліна...
Багатство єсть, да менше з тим! —
Душі пропадає година!..

І було думок без ліку,
Як грішну душу відписати.
І пригадали на горбку
Святу церкву збудувати...

І збудували на стовпах,
І хрест із золота стопили.
І стали в церкві і в сльозах
За душу господа просили.

І з неба голос божий впав:
"Трохима душу я прощаю
За то, що церкву збудував,
І вас, і церкву я приймаю!..

І ви, коханки, жийте тут,
Аж поки буде світ стояти,
Аж поки люди не будуть
На страшнім суді стояти.

Позволю вам на рік лиш раз
На світ поглянути, де люди;
Та й те не більше, як на час,
Дивитися вам можна буде..."

І встрягла в землю церква та,
Лиш на горі тій хрест видати.
І от плинуть-плинуть літа,
А тих коханків не видати.

* * *

Лиш на великдень, до зорі,
Як служба божая зачнеться,
Виходить церква догори,
Сама собою відімкнеться.

І вийде з милою Трохим,
І щось обоє розмовляють.
І через час із світом сим
Прощаються і покидають.

І стрягне в землю церква та,
Лиш на горі тій хрест видати.
І от плинуть-плинуть літа,
А тих коханків не видати.